

רמב הלכות יום הכיפורים תורתו

יג יש לטבול קודם תפלת מנחה כרי להתוודות (במנחה) במהרה¹⁰¹ ויש לטבול אחר סעודה המפסקת כרי שיהא סמוך ליום הכיפורים¹⁰²;

יד מי שמת לו מת קודם יום הכיפורים מותר לו לרחוץ בחמץ ולטבול בערב יום הכיפורים מפני שיום הכיפורים דינו כרגלים שמכמלים ממנו גזירת שבעה¹⁰³ כמ"ש בסמ"ק תקמ"ח¹⁰⁴ אלא דיש לו לאחר הרחיצה והטבילה כל מה שאפשר שהיו סמוך לחשיכה¹⁰⁵ ממעם שנתבאר שם¹⁰⁶ ושאר דיני אבילות כגון ישיבה על גבי קרקע צריך לנהוג עד הלילה ממש ממעם שנתבאר שם¹⁰⁷;

ת"ר סדר הווידוי במנחה בערב יום הכיפורים וכו' מ"ז סעיפים:

א כיון שיום הכיפורים הוא יום הסליחה וכפרה כמ"ש¹⁰⁸ כי ביום הזה יכפר וגו' לפיכך צריך כל אדם שיתוודה על חטאיו כי כן מצינו בכל קרבנות הבאים לכפר¹⁰⁹ שנאמר¹¹⁰ והתוודו את חטאתם אשר עשו.

ומצות וידוי מן הדין הוא בהתחלת זמן הכפרה דהיינו משתחשף¹¹¹ ליל יום הכיפורים אלא שחשו חכמים¹¹² שמא יארע דבר קלקלה¹¹³ של שכרות¹¹⁴ וכיוצא בו¹¹⁵ בסעודה המפסקת ולא יוכל להתוודות¹¹⁶ בהתחלת זמן הכפרה לכך תקנו שיתוודה כל אדם בערב יום הכיפורים במנחה קודם שיאכל בסעודה המפסקת¹¹⁷.

ואע"פ שהתוודה במנחה צריך לחזור ולהתוודות בערבית¹¹⁸ שהיא התחלת זמן הכפרה והוא עיקר זמן הווידוי של יום הכיפורים¹¹⁹ ואע"פ שהתוודה ערבית חוזר ומתוודה בתפלת שחרית¹²⁰ שמא יארע לו דבר עבירה אחר הווידוי של ערבית וממעם הזה הוא צריך לחזור ולהתוודות כמוספ ובמנחה ובנעילה שמא יארע לו דבר עבירה בכל היום¹²¹ שיום הכיפורים מכפר עד סופו עם חשיכה¹²²;

ב ויש אומרים¹²³ שזמן מצות וידוי מן הדין הוא קודם התחלת זמן הכפרה דהיינו עם חשיכה כרי שיכנס ליום בתשובה ולא היא שהות לחטוא בין הווידוי להתחלת זמן

נח מהר"ל שם ועם מ"א שם. מ"ז סק"ד.
נט מהר"ל שם. מ"א שם. וראה אוצר מנהגי חב"ד יו"ט ע' קעה.
ס מהר"ל הל' שנהגות (ע' תרה). רמ"א ס"ד.
סא סימן זה בשו"ע לא הגיע לדינו, וראה שו"ע שם סמ"ג.
סב ח"א סק"ה. ולענין מבילת מצוה קודם מנחה ראה שחרית קה"ש תשכ"ה ח"א (ע' 525 ואילך).
סג ראה שו"ע שם מ"ז ובמ"א שם סק"ד וסקמ"ז. מ"ז שם סק"ג.
סד ראה שם מ"א סק"ד.

סימן תרו

א ויקרא מו, 5.
ב לכוונת מ"א. וראה לקמן סוף ס"ב (ולשוב בתשובה שלימה). לקמי' באורים ל' התניא ח"ב ע' מ ואילך, וע' ג במדבר ה, ז. כ"ה בדפוס. וכן הובא בלבוש שם. תניא אגרת התשובה פ"א. ובדפוסים המאוחרים: והתודה אשר תאמ עליה (ויקרא ה, ה). וראה רמב"ם הל' תשובה פ"א ח"א (תבואו גוהם). לקמי' באורים שם ע' מה. מ"ג וציונים.
ד ברייתא פו, ב (עם השטה). רא"ש פ"ה ס' יג. טו

101 (ושו"ע) ולבוש שם (זמן התחלת הכפרה).
102 ה גמרא [ברייאא] שם, לניסתו ולניסת הגור (אבל אצור חכמים).
103 ברייתא שם, לעיבת הרי"ף (ג, א) והרא"ש שם (יא) דבר קלקל במעודה. מ"א סק"א.
104 רש"י שם ד"ה שמא. ר"ן שם ד"ה ת"ר. בלוש שם.
105 ח ר"ן שם. בלוש שם.
106 לבוש שם. מ"א שם.
107 גור וש"ע ס"א.
108 ברייתא שם. פור וש"ע שם.
109 ברייתא שם (לאחר שאכל וישחה). לפירוש הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ו (ערבית). ר"ן שם במש הראשונים. כ"י שם.
110 לכוש שם (כשיכנס יום הדין ויחשך ויתקיש היום).
111 ברייתא שם. ר"ף ורא"ש שם. רמב"ם שם.
112 ברייתא שם, לפירוש רש"י שם ד"ה דבר קלקלה (לענין אחר סעודה) רמב"ן בהדושו פו, ב (גם לענין שחרית כ"ז). הובא בר"ן שם וב"י שם.
113 משנה כריתות כה, א. א. רמב"ן כריתות הל' שנתת מ"ג הל' ה"ג. וראה כריתות ג, א. וברש"י ד"ה א נמי דעביד, דהיינו עדי שקיעת החמה.
114 רמב"ן שם.

הלכות יום הכיפורים תרו

רמג

הכפרה אלא שחשו חכמים שמא יארע לו דבר קלקלה בסעודה ולא יוכל להתוודות עם השיבה לכך תקנו להתוודות במנחה ואע"פ שהתוודה במנחה חוזר ומתוודה עם השיבה שהוא עיקר זמן ויודיו מן הדין שמא יארע לו דבר עבירה אחר מנחה ואע"פ שהתוודה עם השיבה חוזר ומתוודה בתפלת ערבית ובכל תפלה של היום לפי שבזרואי גם ביום הכיפורים עצמו חייב להתוודות¹⁰ ולשוב בתשובה שלימה¹¹.

והלכה כסברא הראשונה¹² מכל מקום ראוי לכל אדם להחמיר על עצמו כסברא השניה¹³ וכשרואה בין השמשות ממשמש ובא יעמוד ויתוודה¹⁴:

ג. כשהיחיד מתוודה¹⁵ בין בתפלת מנחה של ערב יום הכיפורים בין בערבית שחרית מוסף מנחה ונעילה של יום הכיפורים¹⁶ הוא מתוודה אחר שגמר תפלתו קודם שעקב רגליו אבל השי"ן אומר הוודיו ביום הכיפורים בתוך התפילה¹⁷.

אבל בתפלת המנחה של ערב יום הכיפורים אין השי"ן חוזר את הוודיו בקול רם¹⁸ דינון שלא תקנו הוודיו במנחה אלא משום חשש שמא יארע דבר קלקלה בסעודה¹⁹ והשי"ן אינו מחזיר את התפלה אלא כדי להוציא את מי שאינו בקי לא רצו חכמים לתקן שיהזור השי"ן את הוודיו שמא יארע דבר קלקלה למי שאינו בקי שמועטין הן שאינן בקיאים²⁰:

ד. אם לא פרט את המאוי אלא אמר סתם המאתי יצא ידי מצות ויודיו²¹ ומכל מקום לבתלה²² ובן לפרט את החטא²³ שיאמר עשיתי כך וכך²⁴ מפני (שערב יוד"כ) [שעל ידי כן]²⁵ הוא מתבייש יותר לפני הקדוש ברוך הוא מחמאוי ומתחרט עליהם מעומק לבו²⁶. וכשהוא מפרט חמאוי יתוודה בלחש²⁷ שאם יתוודה בקול רם אסור לו לפרט חמאוי ברבים²⁸ לפי שאין זה כבוד המקום שמגלה לרבים שחטא כנגדו²⁹.

במה דברים אמורים בחטא שאין מפורסם אבל חטא המפורסם לרבים מותר לפרט ברבים אפילו בקול רם³⁰ ומכל מקום אין חובה לפרטו בקול רם אלא יפרטנו בלחש אם ירצה³¹:

ה. ומה שאומרים על חטא על סדר א"כ אין זה נקרא פורט חמאוי הואיל והכל אומרים בשוה אינו אלא כנוסה תפלה ולפיכך מותר לאמרו בקול רם³²:

ו. סדר הוודיו בעל חמאים שאנו חייבים עליהם עולה ואח"כ חמאת ואח"כ קרבן עולה ויורד ואח"כ אשם ודאי ותלוי לפי שכן סדורים הקרבנות בפרשת ויקרא ואח"כ שאנו

יח רמב"ן שם (לענין ערבית).

יט ראה רמב"ם שם. לעיל ריש סי' ט"ז.

כ ב"י מורה"צ צדק (התעלה לא נהנו בדברי הרמב"ן).

כא שול"ה מסכת יומא עמוד התשובה (רבה, ב) ד"ה

בפירק בתרא. ח"א סק"ז.

כב שול"ה שם. וראה אצור מנהגי חב"ד יוד"כ ע' אראב.

כג נחמד פ"ג. ב. רא"ש פ"ח סי' י"ג. מור. רמ"א סי"א.

כד ב"י ד"ה והדין.

כה גמרא שם. רא"ש שם. מור. רמ"א שם.

כו טור בשם ראב"ה סי' תקנ"ב, ובשם הר"ן נזאת הל'

יהוד"ק (ע' נ"ג). מרדכי רמ"א תשובה. (ושור"ג) רמ"א סי' ט.

כז מרדכי שם. מור ולבוש סי"ה.

כח ב"י ד"ה וגם כי לא נתקן לבוש שם.

כט נחמד פ"ג. ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ב הל"ה. מור רמ"א

סי' ט. ראה לוחם שנתנה שם (אם צריך לומר גם עונת

פשיעונו). לק"ש ח"ו ע' 193 ואילך. שלחן הגדל ח"ב ע'

רסריא.

ל ב"י ד"ה ולענין הלכה. שו"ע סי' ט, שחלכת כרבי עקיבא

פ"ג, פ"ג שאין צריך לפרט החטא. אלא שבנון לפרט בלחש.

לא שול"ה מסכת יומא עמוד התשובה (רבה, ב) ד"ה

בפירק בתרא (שהעיקר בדתת רבי יהודה בן כבא שם.

שצריך לפרט). בי"ח ד"ה ובו"ש וכן.

לב ראה רמב"ם שם פ"א הל"א.

לג כן גיה' בקונטרס השלחן.

לד שול"ה שם. וראה גם רש"י שם ד"ה בחטא מפורסם.

ל"ה ש"ש שם.

לה ב"י שם. שול"ה שם.

לו ח"א סק"ב (גם לדעת רבי יהודה בן כבא). ובהל"ה סי'

קא סוף סי' ט"ז.

לז ורש"י שם ד"ה בחטא שאינו מפורסם. בי"ח שם.

לח רב שם. מ"א שם.

לט ש"ע שם (אם רצה). מ"א שם (דמיירי בחטא

מפורסם).

מ דרכי משה ס"ק ב. רמ"א שם.

רמד

הלכות יום הכיפורים תרו

חייבים עליהם מכת מרדות ואח"כ מלקות ארבעים ואח"כ מיתה בדי שמים ואח"כ כרת וערורי ואח"כ ארבע מיתות בית דין כי צריך לבקש על הקל קל תחלה ואח"כ מוסף והולך¹⁰⁰ כמו שנתבאר בס' תקפ"ב¹⁰¹:

ז יאמר לשון כפרה לחמאים ולשון מחילה לעונות ולשון סליחה לפשעים¹⁰² כי החמא קל מעון ועון קל מפשע¹⁰³ והכפרה גדולה מהמחילה והמחילה גדולה מהסליחה¹⁰⁴ לפיכך החמא הוא מתכפר ונמחל העון ונסלה הפשע¹⁰⁵.

וצריך להתוודות מעומד¹⁰⁶ לפיכך לא יסמוך על דבר בענין שאם ינטל אותו דבר שהוא סומך עליו היה נופל¹⁰⁷ כמו שנתבאר בס' תקפ"ה¹⁰⁸ וטוב לשחות בעת הווידוי כמו במורים¹⁰⁹ כדי להתוודות בהכנעה גדולה¹¹⁰.

וכשתתודה יכה באגרופו על הלב כלומר אתה גרמת לי החמא¹¹¹ ויש נהגין לחכות על החזה מטעם הירוד להם¹¹²:

ח אע"פ שהתוודה בתפלת לחש אע"פ כשהש"י מנגע לוידוי צריך לחזור ולעמוד¹¹³ ולתהוודות עמו¹¹⁴ ובוידוי זה אינו צריך לפרט החמא אלא כיון שאמר עם הש"י אבל אנחנו חמאנו די¹¹⁵ ורשאי לישב אח"כ ומכל מקום אין לדבר בשעה שהש"י מתוודה¹¹⁶:

ט עונות שהתוודה עליהן כיום הכיפורים שעבר אע"פ שכבר נתכפרו אע"פ יכול לחזור ולפרטן בוידויו¹¹⁷ ולא עוד אלא שהחזר ופרטן הרי זה משובח¹¹⁸ שנאמר¹¹⁹ וחמאתי נגדי תמיד כלומר איני סבור שכפרת לי והרי הוא תמיד כאלו הוא נגדי עומד¹²⁰:

י אין חותמת בוידוי של ערב ויום הכיפורים של מנחה¹²¹ בין וידויו של היחיד אחר תפלתו בתפלות של יום הכיפורים עצמו¹²²:

יא ונהגין שאחר תפלת המנחה בערב יום הכיפורים לוקין כל הקהל¹²³ ל"ט מלקות¹²⁴ ואע"פ שאין מלקות מועיל בזמן הזה שאין לנו דינים סמוכין¹²⁵ וגם אין חייב מלקות

נג מ"א שם, בשם האריז"ל (שער הכוונות סוף ענין כוונת חרות העמידה).

נד מור וש"ע ס"ג.

נה ר"ן (ג, א) ד"ה שמע מינה בשם הגאונים. רמ"א ס"ג נו ראה ב"י ד"ה עיקר. ח"א סק"ה. ובלע"ל ס"ה.

נז הגהות מנהגים (ר"ה אות קק) בשם רב סעריה זאנן. ח"א שם (בשעת הוידוי).

נח נהד"א (ביריתא) פ"ג, בן כרכי אליעזר בן יעקב רוב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ח. מור וש"ע ס"ד.

נט רבי אליעזר בן יעקב שם. ח"א סק"ז.

ס תהלים נ"א, ה.

סא רש"י שם ר"ה וחמאתי. וראה נתיב אה"ת סוף פ"א.

סב נהד"א (ביריתא) פ"ג, ב. ראה גירסת רש"י שם ר"ה וחזות בוידוי. ב"י ד"ה ונ"ש ולפירושו. טור בשם רב עטרים ומנהג ספרד, ושו"ע ס"ה.

סג ש"ע שם.

סד לבוש ס"ה.

סה רא"ש פ"ח ס' כה (שכן נהגו באשכנז). מור וש"ע ס"ז. ובסדריו: מלקות ילקו קודם מבלה ומנחה (נע"פ)

שע"פ שער כו פ"א ד"ה מנ"ח).

סז מור וש"ע שם (ארבעים). מ"א סק"ה (ל"ט).

סז ראה לקמן ח"מ הל' נקי נג"ז ספ"ד.

מא תרומת הרשן ח"ב ס' ק"ה. הובא ברובי משה שם. מ"א סק"ג וכה הגוסס בסידור.

מב ס"ח ש"ג.

מג של"ה מסכת יומא עמוד התשובה (רכח, ב) ד"ה סדר הוידוי בשם עמק ברכת, שכן נהג רמ"א. ח"א סוף סק"ג (אלא שכתב סליחה לעונות. ע"פ מנהגים, מירא, ערב יום כפר, ע' ק). ובסדרו הגוסס (באתר ודע): ותמחול לנו על כל פשאותינו ותכפר לנו על כל עונותינו ותמחול ותסלח לנו על כל פשעינו (כעין נוסח רמב"ם בנוסח הוידוי שבמקום ס' אהבה. אמרדמות סדר תפלת יוה"כ ד"ה מה נאמר).

מד כדלקמן ס' תרכ"א ס"ג ש"ג. וראה גם לעיל ס' תקפ"ב ס"ג.

מה ראה גם לעיל שם.

מו של"ה שם.

מז ראה פ"ג, ב. מעובדא רשומאל. ר"ן (ג, א) ד"ה שמע מינה, בשם הגאונים. רא"ש פ"ח ס' יז. מור וש"ע ס"ג.

מח ח"א סק"ד.

מט מנ"ה א.

נ נהריז"ל הל' ליל יוה"כ (נ' סכח). של"ה שם. מ"א סק"ד.

נז לבוש שם (שלבן צריך בעמידה).

נח מ"א סק"ג, בשם מרדש קהלת. מ"ז ס' ק"ג סוף ספ"ה.

הלכות יום הכיפורים תרז"ת רמה

אלא אם כן התרו בו שהבית דין מלקין אותו^ט מכל מקום נוהגין ללקות שמתוך כך יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו^י ועוד כדי להכניע לבו ולהכינה לעבוד השם הנכבד והנורא באימה וכיראה^י:

יב ונהגו שהגלגלה אומר ויודוים בשעה שנלקה והמלקה אומר והוא רחום יכפר עון וגו'^{יא} ג' פעמים שהם ל"ט תיבות נגד ל"ט מלקות^{יב}:

יג ונהגו להלקות ברצועה כל שהוא זה מלקות גמור^{יג} שצריכה להיות רצועה רחבה מפח^{יד}:

יד ולקחין רצועה של עגל^{יד} לעוררו בתשובה^{טו} על הדרך^{טז} ידע שור קנהו^{טז} אבל אין צריך ליקח שתי רצועות אחת של הגמור^{טז} כמו שהיו במלקות גמור^{טז} כיון שאין מלקות מועיל בזמן הזה^{יז}:

טז והגלגלה לא יעמוד ולא ישב רק מוטח^{יח} אחריו לדרום ופגיו לצפון^{יח} לפי שעיקר חטא האדם הוא מחמת ממוץ וכתוב^{יח} מצפון זהב יאתה על כן יכניע את עצמו לאותו רוח להודיע שמשם בא לו החטא^{יח}:

טז יום הכיפורים אינו מכפר אלא על השמים המאמינים בכפרתו אבל המכעט בו ומחשב בלבו מה מועיל לו יום הכיפורים זה אין יום הכיפורים מכפר לו^{יח}:

תר"ח סדר סעודה המפסקת ובו י' סעיפים:

א מצות עשה^א מן התורה^ב להוסיף מן החול על הקודש^ב בין בעניניו בין באיסור מלאכה^ב שנאמר^ב ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב מערב עד ערב תשבתו שבתכם יכול יתענה בתשיעיו לחודש תלמוד לומר בערב אי בערב יכול משתחשך תלמוד לומר בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום מכאן שמוסיפים מחול על הקודש^ב.

(ואע"פ שממקרא זה למדנו בס' תר"ד^א שמצוה לאכול בערב יום כיפור מכל מקום פשט הכתוב משום תענית ממש^ב כמו שנתבאר כאן אלא שמצות חכמים היא להרבות

סח כ"י סוף הסי' מ"א סק"מ.
סט שור ושילע שם.

ע ב"י שם, כישם הכלבו ס' סח (לג, א).

עא מנהגים (קלויגר) יום כפור ס' לז. (מריגה) ע' קק.
דמ"א ס"ו. ומנהג הב"ד שגם תגלגלה אומר והוא רחום
ג"פ (ספר המנהגים – הב"ד ע' 58). וראה איצט מנהגי
הב"ד ויח"ב ע' קפח סדר המלקות: על כתף ימין, כתף
שמאל, תחתיהם באמצע, ובכל האלקה אומרים תיבת אחת
מהוא רחום.

עב הגהות מנהגים שם אות קמו. רמ"א שם.

עג דרכי משה ס"ק ד. רמ"א שם.

עד משנה מכות כב, ב. מ"א סק"ל.

עה כלבו ומנהגים שם. רמ"א שם.

עו מ"א סק"א.

עז או"ח: על דרך שנאמר (ישעיה א, ג), וכ"ה ברמ"א שם.

עח רמ"א שם.

עט כמבואר בכל בו שם.

פ מכות כב, ב. רמב"ם הל' סנהדרין פ"ז הל' ה"ח. מ"א שם.

פא ראה דרכי משה ס"ק ד. מ"א שם.

פב מנהגים שם ושם. רמ"א שם.

פג מהר"ל הל' ערב ויה"כ (ע' שו). רמ"א שם.

פד איוב לז, כב. וראה כ"כ בת, ב. לעיל ס' צד ס"ג.

פח ט"ז סק"ד.

פו רבי יוחנן בכריתות ג, א. רמב"ם הל' שנתת פ"ג הל' דמ"א סוף ס"ז.

סימן תרח

א ראה רש"י מכות כה, ב הל' תואיל.

ב ביצה ל, א. שבת קמח, ב. תוס' ר"ה מ, א הל' ורבי עקיבא. כ"י ומ"א ריש הסי'.

ג גמרא (ברייטא) פא, ב. מור ושילע ס"א.

ד כיריאת שם (מתענת). רמב"ם הל' שבת עשור פ"א הל' (לצום ולתענות). מור (באיסור אכילה). לבוש ס"א

(באיסור אכילה ושתייה). וראה גם לקמן ס' תרי"א ס"א (כל הדברים האמורים בעיקר היום).

ה משמעות ד"ף (ב, ב). דא"ש פ"ח ס' ה. שור ולבוש שם. שו"ע (ס' רסא ס' כ"ש שם יש אומרים, אף לענין שבת).

ו וקרא כז, לב.

ז כיריאת שם. הרבא בר"ף ורא"ש שם. לבוש שם. לעיל שם.

ח סק"ג. ובקשיית הלבוש ס"א בתנ"ה.

ט ראה לקמן ס"ד.

י כ"י ס' תיח ד"ה ויחיד. שו"ע ס' תקע ס"ג.